

PSYKOLOGIAN KOE 13.3.2013 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti kypsyyden osoittamiseen ja psykologisen tiedon hallintaan. Ansiokkaassa vastauksessa kokonaisuus on jäsenneily ja johdonmukainen. Kokelas vastaa kysymykseen tehtävänannon mukaisesti. Tehtävät voivat edellyttää psykologisten ilmiöiden kuvailemista, arvioimista, pohtimista ja selittämistä sekä erilaisten näkökulmien vertailua. Esitetyt asiat ja väitteet perustellaan selkeästi. Vastaus ilmentää psykologisten tietojen itsenäistä hallintaa sekä taitoa niiden soveltamiseen ja kehittelyyn.

Tehtävä 1

Vaikka omakohtaiset kokemukset mahdollistavat kevyen liikenteen suunnittelun haasteiden omakohtaisen pohdiskelun, tehtäväksiinto edellyttää vastauksen ankkuroimista ennen kaikkea psykologiseen tutkimustietoon. Hyvässä vastauksessa kevyen liikenteen suunnittelua käsitellään hyödyntämällä tutkimustietoa, jota on tuotettu esimerkiksi joillakin seuraavista psykologian tutkimusaloista:

- havaintopsykologia (havaitseminen ja tarkkaavaisuus)
- sosiaalisen oppimisen teoria (käyttäytymismallien omaksuminen)
- kognitiivinen psykologia (tienkäyttäjien tiedonkäsittely ja osaaminen)
- tunteiden ja motivaation näkökulma (riskikäyttäytyminen)
- ympäristö- ja sosiaalipsykologia (liikennekäyttäytymiseen ja ryhmäilmiöihin liittyvä tutkimustieto).

Hyvässä vastauksessa kevyen liikenteen suunnittelua tarkastellaan systemisesti monista tekijöistä ja eri näkökulmista muodostuvana kokonaisuutena pikemmin kuin luetellaan yksittäisiä tutkimuksia tai näkökulmia. Ansiokkaassa vastauksessa myös hahmotetaan psykologisen tiedon rajoja ja suhdetta muiden alojen tietoon.

Tehtävä 2

Varhaisvaiheissa Ronjalla on ollut puheen tai kielen kehityksen viive tai vaikeus. Kokelas saattaa myös ymmärtää, että lukeminen on kirjoitetun kielen prosessointia ja että varhaiset kielenkehityksen vaikeudet voivat johtaa lukemaan oppimisen hitauteen tai lukivaikeuteen (dysleksia). Varhaiset kielenkehityksen vaikeudet voivat johtaa myös vieraiden kielten oppimisen vaikeuteen. Kaikki esitetyt ongelmat ovat osa samaa ilmiötä.

Selittäviä tekijöitä kuvattaessa kokelas saattaa ymmärtää vaikeuksien kehityksellisen luonteen, sillä äkillistä selittävää tekijää ei ole esitetty. Ongelmat eivät selity myöskään yleisen kehityksen vaikeuksien perusteella, sillä muu koulumenestys on hyvää.

Tehtävänannossa johdatellaan myös selittämään kielellisen kehityksen vaikeuksia biologisten tekijöiden perusteella. Näistä keskeisin on perimä. Myös raskauden, synnytyksen ja varhaisvaiheiden aikaisia tekijöitä voi käsitellä.

Tehtävä 3

Hyvässä vastauksessa kokelas kuvaa, mitä kiintymyssuhteella tarkoitetaan, sekä liittää sen J. Bowlbyn luomaan kiintymyssuhdeteoriaan. Kokelas voi myös käyttää vastauksessaan M. Ainsworthin tai erityisesti aikuisiän kiintymyssuhteiden tutkimukseen keskittyneiden tutkijoiden tutkimustuloksia. Hyvässä vastauksessa myös kuvataan aikuisiän kiintymyssuhdetyylit/-mallit (turvallisesti, pelokkaasti, itsერიოთისesti ja takertuvasti kiintyneet; autonominen, etäännyttävästi ja ristiriitaisesti kiintynyt) sekä osataan kuvata, miten ne liittyvät aikuisiän ihmissuhteisiin (parisuhde, suhde omiin lapsiin) sekä mahdollisesti yksilön hyvinvointiin laajemmin.

Vaikka kysymys keskittyy aikuisikään, vastauksessa voi tarkastella kehityksellisiä polkuja tai aikuisiän kiintymyssuhdetyylejä lapsuusiän kiintymyssuhdetyyppien kautta. Vastauksessa voi tarkastella myös kiintymyssuhdetyyliä jatkuvuutta/epäjatkuvuutta yli ajan, sukupolvien sekä eri ihmissuhteiden.

Tehtävä 4

Tehtävä on soveltava, ja siihen löytyy aineksia kaikista psykologian kursseista. Vaikka painopiste on oppimispsykologiassa, vastauksessa voi olla vaikkapa kehityspsykologista tai mielen-terveyteen liittyvää tietoa. Mahdollisia teemoja ovat esimerkiksi itsesäätely, oppimisen lähestymistavat tai strategiat, motivaatio, emootiot, muisti, stressi, coping, uni, vuorovaikutus ja sosiaalinen tuki. Nämä teemat voi kytkeä pohdintaan nuoruudesta kehitysvaiheena.

Hyvä vastaus sisältää useita näkökulmia, joista osa on muita kuin oppimispsykologisia. Tehtävän erityishaasteena on se, miten kokelas pystyy yhdistämään psykologista tietoa ja nuorelle annettavia neuvoja. Hyvässä vastauksessa nämä tehtävän molemmat elementit ovat tasapainossa: neuvot ovat ymmärrettäviä nuoren näkökulmasta, mutta ne on myös perusteltu psykologisella tiedolla.

Tehtävä 5

Tehtävä edellyttää psykologisen tiedon pohtivaa hyödyntämistä arvioitaessa suvaitsemattomuuteen liittyviä psykologisia tekijöitä. Tämä tarjoaa kokelaille monipuoliset mahdollisuudet käsittelytavan valintaan. Suvaitsemattomuudella tarkoitetaan kielteistä suhtautumista omista uskomuksista, sisäisistä ja kulttuurisista malleista tai maailmankuvasta poikkeaviin ajattelun ja toiminnan muotoihin.

Hyvässä vastauksessa selitetään suvaitsemattomuutta psykologian keskeisten näkökulmien varassa, esimerkiksi:

- oman yhteisön suosimisen evoluutiobiologinen merkitys
- ehdollistuminen suvaitsemattomiin käyttäytymismalleihin
- kognitiivisen kuormituksen minimoiminen stereotyyppien varassa
- psykodynaamiset puolustusmekanismit
- laman kaltaisten sosiokulttuuristen tekijöiden vaikutus suvaitsemattomuuden yleistymiseen.

Keskittyminen joihinkin hyvin valittuihin näkökulmiin saattaa olla riittävää. Hyvässä vastauksessa saatetaan pohtia sitä, kuinka helppoa periaatteessa suvaitsevaisuus on. Erilaisuuden kohtaaminen ja humanin asenteen omaksuminen arkielämässä vaativat kuitenkin erityistä psyykkistä työtä.

Tehtävä 6

Aivokuvantamismenetelmät voidaan jaotella rakenteellisiin ja toiminnallisiin. Aivojen toimintoja, kuten puheen ymmärtämistä, voidaan tutkia toiminnallisilla aivokuvantamismenetelmillä. Osa toiminnallisista aivokuvantamismenetelmistä mittaa aivojen sähköistä toimintaa (EEG, MEG), osa taas aivojen verenkierron muutoksia (SPECT, PET, fMRI). Molemmilla voidaan tutkia, milloin ja mitkä aivoalueet osallistuvat puheen ymmärtämistä edellyttäviin toimintoihin.

Kokelas rajaa vastauksensa toiminnallisiin aivokuvantamismenetelmiin, valitsee yhden jostakummasta niiden alaluokasta (sähköinen toiminta tai verenkierron muutokset), kuvaa sen ja perustelee, miten sillä voidaan tutkia puheen ymmärtämistä. Perustelu voi sisältää esimerkiksi ehdotuksen sen mittaamisesta, kuinka puheärsykkeet vaikuttavat aivojen toimintaan.

Tehtävä 7

Kyseessä on tyypillinen tutkimustehtävä, jossa kokelaan on osattava selittää ja tulkita kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvää taulukkoa. Taulukon selittämiseksi kokelas tarvitsee tutkimukseen liittyvää psykologista tietoa. Hänen on ymmärrettävä positiivisen ja negatiivisen korrelaation merkitys ja se, ettei kysymys ole syy-seuraussuhteesta. Lisäksi hän voi pohtia otoskoon merkitystä suhteessa melko mataliin korrelaatioihin.

Kokelas voi myös havaita, että lähestymistapojen ja opetuksesta annettujen arvioiden välillä on systemaattisuutta, tai hän voi pohtia itsearviointeihin pohjautuvan kyselytutkimuksen haasteita. Tulosten tulkinta edellyttää oppimispsykologista tietoa ja tutkimustulosten ymmärtämistä.

Hyvässä vastauksessa on pohdintaa siitä, mitä pinta- ja syväsuuntautuminen tarkoittavat, miten ne ovat yhteydessä motivaatioon ja kiinnostukseen sekä miksi pintasuuntautunut opiskelija arvioi opetusta eri tavalla kuin syväsuuntautunut.

Tehtävä 8

Hyvässä vastauksessa kokelas osaa kertoa, mitä projektiivisilla testeillä tarkoitetaan, ja esittää esimerkkejä persoonallisuuden tutkimuksessa käytetyistä projektiivisistä menetelmistä (esim. Rorschach, lauseen- ja kuvantäydennystesti). Hän osaa esittää arvioivia argumentteja projektiivisten testien käytöstä persoonallisuuden tutkimuksessa sekä mahdollisesti arvioida näitä testejä suhteessa muihin persoonallisuuden tutkimusmenetelmiin, esim. kyselymenetelmiin.

Kokelas pohtii myös projektiivisten testien validiteettia eli menetelmän pätevyyttä ja reliabiliteettia eli mittauksen luotettavuutta. Projektiivisiä menetelmiä tarkastellaan lisäksi persoonallisuusteorioiden näkökulmasta: projektiiviset menetelmät perustuvat psykoanalyttiseen/psykodynaamiseen käsitykseen persoonallisuuden rakenteesta.

Tehtävä +9

Onnistuneessa vastauksessa kokelas soveltaa psykologista tietoa eritellessään systemaattisesti omakohtaisia sosiaaliseen mediaan liittyviä kokemuksiaan jokeritehtävän vaatimalla pohtivalla ja kehittelevällä tavalla. Hyvässä vastauksessa pohditaan ja arvioidaan sosiaalisen median vaikutusta nuoruuden eri kehitysvaiheissa pikemmin kuin keskitytään johonkin yhteen vaiheeseen ja näkökulmaan.

Sosiaalinen media on ilmiönä niin uusi, ettei kirjoissa ole siitä paljon materiaalia. Tehtävän tarkoitus on arvioida, kuinka lukiolaiset pystyvät luovasti soveltamaan omaksumaansa tietoa ajankohtaisen sosiokulttuurisen ja psykologisen ilmiön erittelemiseksi. Hyödyllistä materiaalia vastaukselle tarjoaa psykologinen tutkimus, joka liittyy esimerkiksi

- persoonallisuuteen, minäkuvaan ja identiteettiin
- sosiaalisiin ja verkostosuhteisiin, mukaan lukien parisuhteet
- oppimiseen ja luovaan toimintaan
- psyykkiseen hyvinvointiin.

Hyvässä vastauksessa pohditaan sekä sosiaalisen median myönteisiä että kielteisiä mahdollisuuksia. Samalla kun sosiaalinen media mahdollistaa nuorten välisen välittömän sosiaalisen tuen, yksityiselämän muuttuminen osittain julkiseksi tekee nuorista haavoittuvaisia ja saattaa altistaa kiusaamiselle. Vaikka nuoret voivat sosiaalisen median välityksellä osallistua monenlaiseen luovaan harrastus- ja kansalaistoimintaan kaukaisempienkin osanottajien kanssa, tietoverkoissa liikkuu myös paljon vahingollista materiaalia. Lisäksi verkon käyttämiseen saattaa liittyä addiktoitumista.

Ansiokkaassa vastauksessa saatetaan pohtia sosiaalisen median vaikutuksia vähemmistönuorten kehitykseen tai sosiaalisesta mediasta syrjäytymisen kehityksellisiä vaikutuksia. Perinteisen ja sosiaalisen median välittämän kasvun ja kehityksen vertaaminen voi luoda hyvät edellytykset pohtivalle ja kokoavalle sosiaalisen median psykologisten vaikutusten erittelylle.

Tehtävä +10

Hyvässä vastauksessa kokelas osaa kertoa, mitä persoonallisuushäiriöillä tarkoitetaan yleisesti sekä kuvata tarkemmin persoonallisuushäiriöiden alaluokkia (esim. narsistinen ja epävakaa persoonallisuushäiriö). Hän osaa myös kuvata, miten eri persoonallisuushäiriöt vaikuttavat sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Vastauksessa voidaan pohtia esim. sitä, miten persoonallisuushäiriöt vaikuttavat ystävyyssuhteisiin eri elämänvaiheissa, suhteisiin työpaikalla, romanttisiin parisuhteisiin sekä ryhmässä toimimiseen.

Persoonallisuushäiriöiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen välisiä yhteyksiä voidaan lisäksi tarkastella kehityksellisestä näkökulmasta (vuorovaikutusongelmat lapsen ja vanhemman suhteessa). Persoonallisuushäiriöiden tarkastelu sidotaan eri teoreettisiin näkökulmiin (esim. biologinen, behavioristinen, sosiokulttuurinen näkökulma). Vastauksessa voi käyttää hyväksi myös sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä psykologisia teorioita ja käsitteitä.